

ЗМЕСТЬ

У країне райской птушкі	3
ТВТ	159

Український
романі

I

*Новая Гвінея. — У мангравым лесе. —
Кітаець Чунг-лі. — У гасіях у папуасаў.*

Далёка-далёка ад нас, на другім баку зямлі, можна сказаць, супраць нашых ног, на поўнач ад Аўстраліі, ляжыць вялікі востраў Новая Гвінея. На дзве з паловай тысячы кіламетраў працягнуўся ён у даўжыню і больш чым на шэсцьсот кіламетраў — у шырыню. Тры такія дзяржавы, як Англія, маглі б змясціцца на гэтым востраве.

Ляжыць Новая Гвінея каля самага экватора; значыць, там стаіць вечнае лета. Не трэба дбаць ні аб апале, ні аб цёплым адзенні, ні аб шчыльныя хаце.

Увесь год растуць і цвітуць там розныя дзіўныя расліны.

Па чырвоных кветках даўжынёю і шырынёю з добры ручнік лётае райская птушка, якая толькі і жыве ў гэтай краіне ды на некалькіх бліжэйшых астравах.

Здавалася б, вельмі прыемна жыць у такой краіне, але чамусыці народу там так мала, што на квадратны кіламетр прыпадае ўсяго толькі «палова чалавека». Жыхары Новай Гвінеі — папуасы — знаходзяцца ў такіх умовах, што

і да гэтага часу лічацца самымі адсталымі людзьмі на зямлі*.

З еўрапейцаў там стала жыве ўсяго некалькі сот чалавек. Ды і тыя размясціліся толькі па марскіх берагах, а ў цэнтры вострава ёсць нават такія мясціны, дзе ні разу не ступала нага белага чалавека.

Паспрабуем заглянуць у гэтую невядомую цікавую краіну.

...Сонца паліла так, як можа паліць толькі на экватары. Гарачыя праменні нібы праразалі наскрэз усё, што ім траплялася па дарозе, — і лісце дрэў, і ваду, і зямлю. Здаецца, яны хацелі высмактаць з зямлі ўсю вільгаць, але ўсюды было столькі вады, што не сушэй рабілася, а нібы яшчэ вільгатней.

Здавалася, што паветра было якоесці густое, як у лазні, толькі пары не было відаць. Розныя пахі адчуваліся ў ім — і кветкавыя, і пладовыя, і разам з тым гнілія, душныя, шкодныя.

Гэта і ёсць тое першае, галоўнае, што перашкаджае прыезджым людзям жыць у гэтай краіне. Цёплая вільгаць з'яўляецца галоўнай прычынай самай пашыранай у гарачых краінах хваробы — жоўтай ліхаманкі.

Затое раслінам усё гэта вельмі спрыяе. Яны так шпарка растуць, што, здаецца, каб прыслухаўся, то мог бы ўчуць, як яны пруць з

* Аповесць пісалася ў пачатку дваццатых гадоў нашага веку.

зямлі. Кожнае дрэва, куст ці травіна цягнуцца ўгору, да сонца, нібы навыперадкі. Кожная расліна стараецца адапхнуць свайго суседа і захапіць як мага больш месца пад сонцам. Слабейшыя застаюцца ўнізе, заглушаюцца і паступова марнеюць.

Вышэй за ўсіх уздымаюцца пальмы. Іх верхавіны, з лісцем даўжынёю да чатырох метраў, выглядаюць як памёлы.

А там, ніжэй, ідзе ўжо такая гушчыня, што і не разбярэш, што там расце. Праўда, большасць дрэў для нас зусім і невядомыя. Лісце вялізнае ярка-зялёнае, нібы тлустае, а кветкі проста гараша рознымі колерамі. Нават наша папараць расце тут як дрэва, велічынёю з сасну. Бліжэй да вады размясціліся так званыя мангравыя дрэвы, карэнні ад якіх уздымаюцца ўверх вышэй за рост чалавека, так што можна пад імі хадзіць.

Некаторыя расліны з-за недахопу месца і святла прыладзіліся на чужым карку і п'юць сок з другога дрэва. Самымі распаўсюджанымі з іх з'яўляюцца ліяны, якія, нібы вяроўкі таўшчынёю з руку, пераблыталі ўесь лес. Нават адна парода пальмаў, так званая ратангавая, таксама прыстасавалася жыць на чужы кошт.

Можна было толькі зайважыць, што жывёл мала ў гэтым лесе. І праўда, на Новай Гвінені звяроў амаль што няма, калі не лічыць некалькіх парод, з якімі мы яшчэ сустрэннемся.

Сярод гэтага лесу на поўдзень цячэ рэчка — павольна, ціха. Розныя затокі і адтоўкі

разыходзяцца ва ўсе бакі, — відаць, што рака канчаецца, што блізка павінна быць мора.

Па баках, як сцяна, стаіць высокі бамбук. Дзікія качкі капошацца там. На мангравым корані тырчыць белая чапля. Відаць, ніхто іх тут не чапае. Нікога няма навакол.

Але вось з-за павароту ракі паказаўся човен, прости, выдзеўбаны з бервяна. У ім сядзеў чалавек сярэдняга росту, жоўты, з вузкімі ка-сымі вачыма. Відаць было, што гэта кітаец. Толькі як ён сюды трапіў з другога канца свету?

Аднак жа гэта быў сапраўды кітаец. Адзенне яго складалася толькі з портак і кашулі, але і ад іх засталася толькі назва, бо гэта былі адны анучкі, звязаныя рознымі сцябельчыкамі і карэнчыкамі.

Веславаў і руляваў ён жардзінай, а на дне чоўна ляжала торба і невялічная піка.

Ехаў ён ціха, асцярожна, увесь час азіраючыся. Ен баяўся выязджаць на сярэдзіну ракі і ўсё трymаўся берага. Худы, змораны твар сведчыў, што падарожны многа перацярпеў.

Адзін, другі заварот — і перад ім адкрылася мора. Толькі нельга было вызначыць, дзе яно пачыналася і дзе канчалася, бо ўсё навакол было заліта вадою, а мангравы лес выдаваўся далёка ў мора.

Мора было неглыбокое. Далёка-далёка відаць было, як пеніліся і разбіваліся хвалі аб падводныя рыфы.

Гэта была Тарэсава пратока, якая аддзяляе Новую Гвінею ад Аўстраліі. У гэтай частцы Вя-

лікага акіяна, на паўночны ўсход ад Аўстраліі, даўно працуюць ужо карабельны паліпы і хутка, гэта значыць, праз якіх паўмільёна ці мільён гадоў, зусім забудуюць мора.

Да гэтага кітаец лёгка плыў уніз па рацэ, а цяпер ён стаў адчуваць, што вада пачынае цячы насустрach, уверх. Вось ужо і човен пачало адносіць назад, і кітаец павінен быў напружваць усе сілы, каб пасоўвацца ўніз.

Тым часам і зверху вада таксама прыбывала. Вось сустрэліся струмені зверху і знізу і закруцілі човен. Становішча рабілася ўжо небяспечным.

Пакруціўшыся некаторы час пасярэдзіне ракі, кітаец неяк здолеў вырвацца з віру і як мага хутчэй накіраваўся да берага, правільней сказаць, у лес, бо ніякага берега не было.

Ён праціснуўся паміж мангравых карэнняў і стаў чакаць.

На працягу гадзіны вада ўсё падымалася, а потым пачала спадаць. Але кітаец, відаць, не мерыйўся ехаць далей. Ён пашукаў яшчэ большага гушчару і заехаў туды так, што зусім схаваўся. Потым сваім нажом адrezau кавалак ліяны і прывязаў човен да карэнняў.

Вада тым часам усё спадала ды спадала. Вось ужо спод чоўна дакрануўся да глебы. Вось пачалі паказвацца чорныя плямы зямлі. Потым вада зусім адышла. Толькі збоку засталася абмяялелая рака, ды мора блішчала дзесь далёка скрозь дрэвы.

Кітаец вылез, узяў сваю торбу і піку, яшчэ раз паглядзеў, ці добра схаваны човен, і пайшоў налева, уздоўж берага мора. Ісці было вельмі дрэнна. Зямля была гразкая, усюды па-заставалася шмат лужын. У адной з іх кітаец заўважыў ладнага краба, велічынёю з шапку. Гэта была добрая спажыва, і кітаец не мінуў яе. Ён узяў галіну і сунуў у крабаву клюшню. Той зараз жа моцна ўчапіўся за галіну, і кітаец без клопату выцягнуў яго з вады і паклаў у сваю торбу.

Але не паспей ён прайсці некалькі крохаў, як раптам закрычаў і заскакаў ад болю: гэта краб ухапіў яго сваёй клюшняй за бок. Тады ён зняў торбу і некалькі разоў стукнуў ёю аб дрэва.

Кітаец ішоў наўкос, набліжаючыся да берага. Відаць было, што гэта месца яму знаёмае. Але пасоўваўся ён вельмі марудна, бо цяжка было праціскацца праз мангравыя карэнні. Тым часам сонца пачало ўжо спускацца на заход. Нецікавая будзе справа, калі нач захопіць яго тутака. Тым болей, што ён ведаў і другую небяспеку, якая пагражае яму, калі ён замарудзіцца.

Так і ёсць: лужыны пачалі трапляцца ўсё часцей, а потым кітаец заўважыў, што некаторыя зноў злучыліся з морам стужкамі вады.

Кітаец зразумеў: гэта зноў пачынаўся прыліў. Калі ён не паспее, прыйдзецца на дрэве чакаць шэсць гадзін, пакуль вада зноў спадзе.

Ён пайшоў як мага хутчэй, але неўзабаве пераканаўся, што ўсё роўна не паспее. Мора набліжалася, а яму трэба было яшчэ прайсці

некалькі кіламетраў да месца, куды прыліў не дасягае.

Каб дарэмна не траціць сілы, ён пачаў выгледжваць зручнае месца, каб прыладзіцца на гэтыя шэсць гадзін. І ўжо быў час, бо навакол з'явіліся цэлыя азёры.

Ён выбраў сабе больш прытульнае дрэва і палез на яго.

Непрыемная была перспектыва сядзець на дрэве да паўночы. Ды і далей не лепш: або ісці ў суцэльнай цемры, або прапусціць час і тады зноў чакаць новага прыліву і адліву.

Але ўсім вядома, што кітайцы самы цярпі-
вы народ. І наш падарожнік, здавалася, не ад-
чуваў ніякай прыкрасці. Спакойна прыладзіў-
ся на дрэве, выцягнуў з торбы некалькі бана-
наў і павячераў імі.

Было яшчэ светла. Навакол цішыня — не
любяць жывёлы і нават птушкі гэтых гнілых,
вільготных лясоў.

Кітайцу нават прыемна было адпацьці. Ён
садзеў сабе і думаў аб сваёй бацькаўшчыне —
далёкім Кітai, аб сваёй сям'і.

Звалі яго Чунг-лі. Нарадзіўся ён у Шанхаі.
Бацька яго быў кулі, як звычайна завуць кітай-
скіх рабочых. Чунг-лі меў брата Хунь-чжы, які
быў маладзейшы за яго на адзін год, і яшчэ
маленъкіх брата і сястру.

Сям'я іх была такая бедная, што нават не
мела месца на зямлі, а жыла на «сампане», гэта
значыць, на маленъкім плынце — метраў пяць
даўжыні і два шырыні. Цэлыя вёскі з такіх

сампанаў вырасталі звычайна на рэках, побач вялікіх кітайскіх гарадоў*.

На гэтых сампанах былі пабудаваны будкі, у якіх туліліся сем'і. Добра яшчэ, калі гэтыя будкі мелі саламяныя сцены і шчыльную столю. Увесь жа будынак сям'і Чунг-лі складаўся з некалькіх кавалкаў дошак на калках, і праз шчыліны між гэтых дошак можна было прасунуць руку.

Няцяжка ўявіць, як жылося ім у халоднае, дажджыстае надвор'е, якое там бывае замест нашай зімы.

Бацька, а потым і Чунг-лі з братам падраблялі тым, што нагружалі і разгружалі караблі. Але ахвотнікаў-беднякоў было столькі, што і такая выпадковая праца траплялася рэдка.

Аднаго разу прыйшлі на сампаны нейкія агенты і сталі ўгаворваць мужчын пайсці на сталую працу ў далёкі край. Яны абяцалі плаціць па трыста долараў за год і ўзяць на сябе ўсе іншыя выдаткі. Трэба толькі падпісаць контракт на пяць год. Праз пяць год можна будзе мець чыстых паўтары тысячи долараў, калі дарэмна не траціць грошай.

Тысяча пяцьсот долараў! Такі капитал, якога ніхто на сампане нават не сніў. І ўсяго толькі трэба папрацаўці пяць год.

Чунг-лі меў дваццаць адзін год; значыцца, калі ён будзе мець дваццаць шэсць гадоў, ён

* Тут гаворыцца аб ранейшым, дарэвалюцыйным Кітаі.